

УДК 338.4:677:675.83

В. І. Виноградчий,
к. с.-г. н., Міжнародний університет бізнесу і права

ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ СТРУКТУР В АГРОТЕКСТИЛЬНІЙ СФЕРІ

Стаття присвячена дослідженню проблем і передумов формування інтеграційних структур в агротекстильній сфері.

The Article is dedicated to study of the problems and premises of the shaping integration structures in agrarian-textile sphere.

Ключові слова: агротекстильне виробництво, інтеграція, інноваційний розвиток, стратегія.
Key words: agrarian-textile production, integration, innovation development, strategy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ринкові перетворення в сільському господарстві країни привели до того, що сільське господарство стало дрібнотоварним селянсько-фермерським виробництвом із супутніми йому низьким рівнем агро-зоотехнологій, слабкою техніко-технологічною базою, монополізмом і сировинною спрямованістю, слабким розвитком переробної промисловості, незначними обсягами глибокої переробки продукції галузі, що негативно позначається на загальній ефективності й конкурентоспроможності галузі.

У цих умовах дослідження теоретико-методичних аспектів ефективного функціонування всіх ланок системи агротекстильного виробництва на основі врахування взаємовигідних інтересів виробників сировини, переробників і виробників кінцевої продукції, у тому числі в її найважливіших конкурентоспроможних галузях, має особливо важливе значення.

При цьому доцільно враховувати ряд принципів факторів і особливостей сучасного агротекстильного виробництва в Україні:

— невизначені поки що наслідки затяжної системної кризи 90-х років, що викликали глибоку деформацію всієї соціально-економічної структури сільського господарства та текстильної промисловості та хитливий їх розвиток;

— слабкий розвиток кооперації й інтеграції в АПК, дрібнотоварна і дрібноселянська структура аграрного виробництва;

— висока трудомісткість і низька техніко-технологічна ємність вітчизняного сільського господарства і переробної, зокрема текстильної, промисловості і зростаючий розрив у цьому відношенні з закордонними країнами, що актуалізує задачу вибору пріоритетних форм і напрямів розвитку аграрного виробництва, що за-

безпечують його ефективний розвиток у довгостроковій перспективі.

Стає очевидним, що подальший розвиток сільського господарства і переробних галузей при збереженні трудомісткої структури аграрного виробництва і малоєфективних форм господарювання загрожує Україні подальшим посиленням сировинної спрямованості економіки. Єдина можливість протистояти цьому і забезпечити ефективний розвиток галузі — модернізація і впровадження ефективних форм господарювання, заснованих на глибокому використанні принципів кооперації, інтеграції і кластеризації в АПК та суміжних галузях.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблемам розвитку текстильної промисловості та її сировинної бази сьогодні приділяється увага з боку вчених та практиків, цьому присвячуються наукові роботи [1—8]. У розглянутих роботах досліджуються проблемні питання розвитку текстильної промисловості та сільськогосподарського виробництва текстильної сировини. Однак проблему не можна вважати вирішеною, оскільки не існує комплексного погляду на проблеми виробників та переробників текстильної сировини у галузевому та регіональному аспектах, відсутня стратегічна єдність програмних документів. А головне, недостатня увага приділяється можливостям інтеграції аграрних та текстильних виробництв.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є дослідження проблем і передумов формування інтеграційних структур в агротекстильній сфері.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Конкурентоспроможність і ефективність аграрного виробництва, позиції на ринку усе більше залежать від результатів поділу праці, вертикальної і горизонтальної кооперації й інтеграції виробництва.

Для зміцнення своїх позицій текстильна галузь повинна використовувати стратегію вертикальної інтеграції для зниження ризику повного руйнування всіх ланок технологічного ланцюга. У цьому випадку інтеграція має сенс, тому що веде до зниження витрат за рахунок ефекту масштабності текстильних підприємств. Такий вид інтеграції ефективний, якщо всі сировинні господарства, що забезпечують текстильну промисловість сировиною, працюють ритмічно і розвиваються приблизно однаковими темпами з підприємствами — споживачами сировини, або випереджальними темпами.

Аграрна сфера, що виробляє льон, бавовну і вовну, є ключовим елементом в аграрно-текстильній інтеграції. Однак сьогодні в ланцюзі виробництва ця ланка відсутня. Текстильні підприємства вимагають сировину, але відсутність сировинної ланки змушує їх працювати, використовуючи давальницьку сировину іноземних контрагентів.

Агротекстильна інтеграція являє собою специфічний різновид агропромислової інтеграції, є однією з форм міжгалузевої взаємодії підприємств системи виробництва текстильної сировини (льону та вовни), її первинної обробки, виробництва і збуту текстильної продукції і являє собою процес по'єднання сільського господарства, текстильної промисловості і торгівлі у специфічних для цих галузей організаційно-економічних формах з метою досягнення високої ефективності і конкурентоспроможності.

Вертикальна інтеграція являє собою невід'ємний компонент розвитку продуктивних сил у міжгалузевому розрізі, що сприяє індустріалізації аграрного виробництва й у цілому більш ефективному забезпеченню потреб суспільства в кінцевій продукції. У рамках вертикальної інтеграції розрізнені види продуктивної діяльності перетворюються в масштабну (тверду) інтегровану виробничо-економічну систему, учасники якої органічно пов'язані єдиним технологічним процесом, економічними інтересами й орієнтовані на досягнення кінцевої мети — виробництв конкретного виду готової продукції. Вертикально інтегровані структури в аграрному секторі України в даний час практично не розвинуті.

Вертикальна інтеграція створює переваги в загальній політиці з підвищення якості кінцевого продукту, поліпшенні характеристик готової

продукції, удосконаленні технології по всьому ланцюзі виробництва текстильної продукції. Така інтеграція дозволяє сільськогосподарським виробникам подолати негативні наслідки диспаритету цін між аграрним і промисловим секторами, наслідки диктату цін з боку посередників і промислових підприємств. Технологічна спільність, що формується, є способом усунення таких недоліків, як нестабільність постачання сировини і напівфабрикатів на технологічні переходи, як надвисокі запаси, як необхідність роботи з великою кількістю постачальників.

Вертикальна інтеграція виникає в ланцюжку "постачальник — виробник — споживач" у тому випадку, коли виробник продукції в тій чи іншій формі зрощує виробництво з яким-небудь постачальником сировини або матеріалів з яким-небудь споживачем своєї продукції.

Розглянемо головні передумови вертикальної інтеграції компаній.

По-перше, це забезпечення контрольованими джерелами сировини, контроль над ринками кінцевої продукції — при цьому з'являється можливість застосувати єдині стандарти якості і контролювати їхнє дотримання на всіх стадіях видобутку і переробки сировини.

По-друге, при вертикальній інтеграції підприємств існує можливість економії на масштабах виробництва завдяки концентрації капіталу і виробництва, єдиній інфраструктурі, можливості маневрування капіталом, потужностями, потоками сировини і продукції.

По-третє, у деяких випадках вертикальна інтеграція відкриває доступ до нових технологій і мереж просування товару на ринок.

По-четверте, така інтеграція підвищує ефективність виробництва за рахунок зниження трансакційних витрат (управлінські витрати, утрати від адаптації, витрати на пошук вигідного партнера й ін.) і зменшення непрямого оподаткування проміжних продуктів виробництва, отже, собівартість кінцевої продукції буде на порядок нижче, ніж у самостійних підприємств-конкурентів, що змушені купувати сировину в постачальника не завжди за доступними цінами.

По-п'яте, технологічні процеси припускають участь суміжних галузей. У такий спосіб комплекс робить мультиплікативний вплив на інші підрозділи (дочірні підприємства), а тому їхній розвиток і, отже, питання інвестування відіграють стратегічну роль у розвитку корпорації.

Інтегровані фірми можуть бути менш чутливими до змін ціни на ринку, тобто знижується гнучкість компанії у відношенні зовнішнього середовища, що змінюється, може мати слабкий контроль витрат, що, у свою чергу, веде до

зниження конкурентоспроможності, виникненню проблеми внутрішніх цін і т.д. Крім того, вертикальна інтеграція може привести до монопольного контролю, причому для цього може бути досить і невеликої частки ринку.

При сировинній спрямованості економіки в цілому не забезпечується стійкий розвиток країни. Значно більших результатів досягають країни, орієнтовані на розвиток обробних галузей економіки з високою питомою вагою доданої вартості в продукції. Тому розвиток обробних галузей — ключова обставина при визначенні стратегії економічного розвитку України на сучасному етапі.

При формуванні вертикально інтегрованих структур необхідно врахувати напрям інтеграції.

"Інтеграція назад" характеризується створенням холдингу, що поєднує виробника з безпосередніми постачальниками сировини і матеріалів. Така конструкція орієнтована в найближчому майбутньому тільки на експорт продукції, а не на продажі на внутрішньому ринку. Очевидно і те, що тільки так можна різко знизити собівартість продукції і збільшити її конкурентоспроможність на світових ринках, де основою конкуренції є стратегія лідерства по витратах як за рахунок рятування від бартеру і неплатежів усередині усього виробничого ланцюжка, так і за рахунок кардинального зниження енерготарифів.

"Інтеграція вперед" — це інтеграція підприємств, що виробляють продукцію високих перелів первинної сировини. Метою, такої інтеграції є більш висока додана вартість, іншими словами, одержання більшого прибутку.

При добре розвинутих сировинних галузях у країні й існуванні подальших передумов розвитку даних галузей, не можна зупинитися тільки на видобутку і первинній переробці сировини — це стає не вигідно ані для видобувного підприємства, ані для країни-експортера. Тому необхідно скоординувати всі зусилля для інтеграції найбільш розвинутих підприємств сировинних галузей з підприємствами хімічної, машинобудівної і інших базових галузей економіки. У даних галузях діє так названий мультикативний ефект, коли сировина починає оброблятися, на кожній новій фазі переділу до цього процесу залучаються нові люди, відкриваються нові робочі місця, повніше використовуються виробничі потужності підприємств і т.д.

Багато країн, що досягли успіхів у економічному розвитку, використовували механізм мультиплікації при реалізації довгострокової економічної стратегії.

Так, наприклад, Японія, а також країни Південно-Східної Азії і Китай обрали стратегію збалансованого росту за наступною схемою: первісний розвиток сільського господарства сприяв зростанню виробництва в харчовій і легкій промисловості, що викликало попит на засоби праці і як наслідок, відбувся прискорений розвиток важкої промисловості, а на цій технічній базі стали активно розвиватися високі технології. При цьому унор у всіх галузях робився на розвиток експортоорієнтованих виробництв.

Необхідно робити акцент на розвиток сировинних галузей, що здебільшого пов'язані з видобутком і первинною переробкою сировини. Перспектива ж розвитку економіки країни прямо залежить від ефективної роботи не тільки видобувних підприємств, але і підприємств, що випускають кінцеву продукцію. Інтеграція по вертикальному технологічному ланцюгу повинна сприяти зміцненню і стабілізації фінансового положення підприємств, стійкому росту і конкурентоспроможності продукції на зовнішньому і внутрішньому ринках. При цьому вертикально інтегровані холдинги, що поєднують ресурси підприємств, здатні забезпечити позитивний розвиток економіки країни й активізацію структурних перетворень.

Тому з розвитком великих вертикально інтегрованих компаній в Україні буде рости економічна міць країни. І чим більше в країні переділів тієї чи іншої сировини, що дає вихід наукомісткої, конкурентоспроможної продукції, тим багатша держава.

Підсумовуючи усе вищевикладене, можна назвати основні риси агропромислового комплексу, що зумовлюють виробничо-економічну єдність усіх його складових.

Головною рисою є наявність постійних і прямих зв'язків між високоспеціалізованим сільським господарством і промисловістю як по лінії виробництва і переробки сировини, так і по лінії комплексної переробки відходів основного виробництва аж до випуску готової продукції. Дві інші важливі риси полягають у взаємозв'язку і пропорційності розвитку по єдиній програмі всіх складових, котрі входять до складу агропромислового комплексу, і в їхній територіальній єдності. Однак територіальну єдність не слід розуміти як розміщення всіх складових комплексу в межах єдиної виробничої площадки. Підрозділи, що утворюють агропромисловий комплекс (виробництво, збереження, транспортування, переробка і збут сільськогосподарської продукції), можуть знаходитися на значній відстані один від іншого за умови збереження виробничо-економічної єдності. Отже, агропро-

мисловий комплекс — це форма організації виробництва взаємозалежних галузей, що розглядається як виробничо-територіальна система, за якої відповідні сільськогосподарські і промислові підприємства об'єднані в межах визначеної території в єдиний виробничий цикл від одержання сировини до випуску готової продукції. Тісний взаємозв'язок сільськогосподарського і переробного ланок є свідченням того, що вони не можуть нормально функціонувати один без одного. Для агропромислового комплексу характерна внутрішня єдність і цілісність у результаті поділу праці між галузями сільського господарства і промисловістю. Характерно, що більшість АПК розвивається на основі загального використання трудових ресурсів, допоміжних і обслуговуючих об'єктів, енергетичного, ремонтного господарства, водопостачання, комунально-побутових послуг, спільності території, природних й історичних умов, методів організації і управління.

У сучасних умовах агропромислової інтеграція дозволяє:

- створити необхідні передумови для прискореного впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, оптимального виробництва однорідної продукції підвищеної якості;
- забезпечити раціональні пропорції між обсягами одержуваної сільськогосподарської сировини і промисловими переробними потужностями;
- прискорити просування продукції з однієї технологічної фази в іншу;
- забезпечити єдиний відтворювальний процес усього ланцюга виробничого циклу;
- більш повно використовувати сировину і відходи, отримані при промисловій переробці;
- ефективно використовувати наявну робочу силу і засоби виробництва в агропромисловому комплексі;
- оптимізувати чисельність управлінського персоналу і знизити витрати на його утримання;
- протистояти монополістичним структурам в сфері ціноутворення;
- організувати дієвий захист товаровиробників у владних структурах;
- створити у виробників продукції економічну мотивацію до виробництва якісного продукту;
- прискореними темпами вирішувати соціальні проблеми села й ін.

В економічних районах у залежності від умов, що складаються, виникають різні організаційні форми, що характеризуються неодна-

ковим рівнем і глибиною інтеграційних зв'язків, а об'єднання галузей у більшості випадків розвивається в напрямі до повної інтеграції.

Щодо сьогоденної ситуації в створенні текстильних виробів, то слід зазначити, що сільськогосподарські підприємства — постачальники сировини — не є пріоритетними і привабливими партнерами для текстильних підприємств. При цьому вони цілком залежать від ситуації, що склалася на текстильних підприємствах. Для виробників текстильної сировини інтеграція в текстильне виробництво буде сприяти більшій диференціації сировини і стійкості цінової політики.

При створенні інтеграційних формувань постачання сировини можуть координуватися шляхом програмних розробок, і з'являється можливість приділити увагу сільськогосподарському виробництву. На початкових етапах технологічного ланцюга виробництва текстильних товарів можна використовувати якісні відмінності волокна для цілеспрямованого формування сировинної бази нового типу і нової якості з заданими параметрами сировини.

Інтеграція виробництв різних галузей (сільського господарства, первинної обробки, текстильної промисловості), з метою використання наявних потужностей і їхнього повного завантаження, в перспективі може використовувати в стратегічній вертикальній інтеграції потенціал швейних підприємств і їхні канали збуту, торгівлі потужності текстильних підприємств (фірмові магазини, фірмові відділи у великих торгових центрах) і торгівлі зв'язки.

При вирішенні проблеми розвитку галузі не можна не враховувати недоліки вертикальної інтеграції.

По-перше, інтегровані формування менш гнучкі і важко адаптуються до умов ринку, що швидко змінюються. У текстильному виробництві і його сировинній базі істотні зміни технології відбуваються протягом тільки довгострокових періодів і найчастіше на рівні відкриттів. Це зумовлено порівняльною складністю елементів технологічних переходів перетворення сирих текстильних волокон у готовий продукт.

По-друге, інтегровані ланки виробництва обмежені у свободі вибору партнерів і на цьому можуть втрачати свій прибуток. Текстильні підприємства спеціалізовані по видах сировини через особливість технологій: вовна, льон, бавовна. Воля вибору постачальників можлива за наявності вітчизняного ринку сировини. Вітчизняні текстильні підприємства очутилися покупцями дефіциту в Україні, тому сьогодні сировина для текстильних підприємств переважно імпортує.

По-третє, існують проблеми, пов'язані з балансуванням потужностей у ланках технологічного ланцюга. Поетапний розвиток сировинної бази дозволяє сформувати взаємозв'язок між технологічними переходами, збалансувати виробничі потужності методом "витагування" сировинної бази по замовленнях виробника готової продукції. Ця проблема також зважується виходом підприємств на вільний ринок для поповнення недостатньої кількості сировини і напівфабрикатів або продажу надлишків.

По-четверте, діяльність всього інтегрованого ланцюга виробництв складно аналізувати і контролювати. Ускладнюється процес управління, тому що необхідне знання в різних сферах виробництва. Ефект інтегрованого виробництва виникає завдяки мотивації саморегулювання, тобто ланки інтегрованої структури понесуть менші втрати при більш швидкій їхній адаптації до умов і вимог функціонування всього об'єднання. Ця проблема в основному стосується нових розробок і впровадження їх на ринок.

По-п'яте, дублювання управлінських структур.

По-шосте, бюрократизація процесу управління.

По-сьоме, виникнення додаткових операційних витрат через складність бізнесу, що збільшилася.

Сьогоднішня ситуація у вирішенні питань забезпечення сировиною текстильного виробництва є досить складною, тому фактори, що впливають на формовану систему, необхідно ретельним образом конкретизувати і зважити, врахувати при цьому специфіку галузі.

Первинним у напрямі відродження національного виробництва сировини і готового текстилю є те, що ця галузь має високий стійкий ринковий попит на продукцію і забезпечує швидкий обіг капіталу, тобто може надати поштовх для росту суміжних галузей і економіки держави в цілому. Реакції росту підприємств-партнерів інших галузей будуть сприяти широкі міжгалузеві зв'язки текстильного виробництва.

Складність технологічного процесу створення тканин від сировини до готових виробів визначає трудомісткість продукції галузі. При збільшенні фактичних обсягів діючих виробництв значно збільшиться кількість робочих місць і підвищиться купівельна спроможність населення.

Процес виробництва тканин є вузько спеціалізованим. У цій формі поділу праці поруч з основним недоліком — заміна асортименту має потребу у великих капіталовкладеннях — є переваги, що збільшуються при створенні інтегрованих структур. Масштабність і масовість виробництва знижує витрати на виробництво тканин,

що робить їх конкурентоспроможними за ціною.

Істотною особливістю технології текстилю "від сировини до готових тканин" є можливість формування безвідхідних технологій, що дуже важливо для інтегрованого виробництва. Для цього потрібні глибоко пророблені напрями використання високовартісних стоків оздоблювального виробництва, наприклад, у пральнях, хімчистках, технологіях регенерації стоків.

ВИСНОВКИ

Стратегія вертикальної інтеграції у агротекстильному виробництві веде до зниження витрат за рахунок ефекту масштабності текстильних підприємств, дозволяє підвищити якість кінцевого продукту, удосконалити технології по всьому технологічному ланцюгу, подолати диспаритет цін, усунути диктат цін з боку посередників і переробних підприємств. Такий вид інтеграції ефективний, якщо всі сировинні господарства, що забезпечують текстильну промисловість сировиною, працюють ритмічно і розвиваються приблизно однаковими темпами з підприємствами — споживачами сировини, або випереджальними темпами.

Література:

1. Айдипов Х.Т. Перспективы легкой промышленности / Айдипов Х.Т. // Текстильная промышленность. — 2009. — №9. — С. 14—17.
 2. Бенюк Н.В. Пути ближайшего развития текстильной промышленности Украины / Бенюк Н.В. // Економіст. — 2005. — № 8. — С. 60—65.
 3. Буркат В.П. Вівчарство України / Буркат В.П. — К.: Аграрна наука, 2008. — 614 с.
 4. Джурицкий Н.И. Проблемы сырьевой базы текстильной промышленности / Джурицкий Н.И. // Легкая промышленность. — 2008. — №5. — С. 29—35.
 5. Капкаев А. Текстильная промисловість України / Капкаев А. // Текстильная промисловість. — 2009. — №7. — С. 12—14.
 6. Клевцов К.М. Перспективы расширения сировинной базы текстильной промышленности / Клевцов К.М., Соболев О.А., Князев О.В. // Проблемы легкой та текстильной промышленности Украины. — 2009. — №1(15). — С. 67—71.
 7. Наумов О.Б. Развитие текстильной промышленности та її сировинной базы / Наумов О.Б. — Херсон, 2004. — 395 с.
 8. Топіха І.Н. Основні проблеми розвитку галузі вівчарства та шляхі їх розв'язання / І.Н. Топіха // Вівчарство. Міжвідомчий тематичний науковий збірник № 29. — Київ: Аграрна наука, 1998. — 252 с.
- Стаття надійшла до редакції 12.09.2011 р.